

Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u Vojvodini

Pokrajinski sekretarijat za privredu,
zapošljavanje i ravnopravnost polova

Fond Ujedinjenih nacija
za zaustavljanje nasilja nad ženama

Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u Vojvodini

Iskustva u sprovođenju Strategije za zaštitu od nasilja
u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja
u AP Vojvodini od 2008. do 2013. godine

Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova
Novi Sad, 2013.

Izdavač: Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova;
Bulevar Mihajla Pupina 16, Novi Sad, www.spriv.vojvodina.gov.rs

Za izdavača: Miroslav Vasin, pokrajinski sekretar

Autori: Maja Branković Đundić, Marina Ileš, Nataša Okilj, Dragan Božanić

Dizajn i priprema za štampu: DNK Creative Studio, Novi Sad

Štampa: Futura, Petrovaradin

Tiraž: 500

**Prilikom korišćenja podataka iz ove
publikacije obavezno navesti izvor.**

Fond Ujedinjenih nacija za podršku aktivnostima za zaustavljanje nasilja nad ženama (UN Trust Fund) je multilateralni mehanizam za dodelu grantova koji podržava nacionalne napore vlada i nevladinih organizacija za zaustavljanje nasilja nad ženama i devojčicama. UN Trust Fund je, rezolucijom 50/166, osnovala Generalna Skupština Ujedinjenih nacija 1996.godine i njime upravlja Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) u ime sistema Ujedinjenih nacija.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima, i ne predstavljaju nužno stavove organizacija UN Trust Fund, UN Women, Ujedinjenih nacija ili bilo koje druge organizacije pod okriljem Ujedinjenih nacija.

Predgovor

Ove godine navršava se pet godina kako je Skupština AP Vojvodine usvojila Strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2008. do 2012. godine. Strategija je predstavljala prvi strateški dokument u borbi protiv nasilja nad ženama, ne samo u AP Vojvodini, već i u Republici Srbiji. Zahvaljujući podršci Fonda Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama, bili smo u mogućnosti da – neposredno nakon usvajanja Strategije – počnemo s njenim sprovođenjem. Zajedno s našim partnerskim organizacijama – Autonomnim ženskim centrom, Centrom za socijalni rad Sombor, Ekumenskom humanitarnom organizacijom i Viktimološkim društvom Srbije, gradili smo i još uvek gradimo sveobuhvatan sistem za suzbijanje nasilja nad ženama – sistem u kom profesionalke i profesionalci zaposleni u institucijama mogu da pruže ženama najbolju moguću zaštitu od nasilja, sistem u kom su žene informisane o svojim pravima i vrstama podrške na koju mogu da računaju. Cilj koji nastojimo da ostvarimo jeste da se u AP Vojvodini uspostavi nulta tolerancija na nasilje u porodici, kao i na sve druge vidove rodno zasnovanog nasilja, koji se tretiraju kao kršenje osnovnih ljudskih prava. Da bismo to ostvarili, radili smo u svih četrdeset pet opština u AP Vojvodini, organizovali smo preko dve stotine obuka u kojima je učestvovalo gotovo tri hiljade profesionalki i profesionalaca iz centara za socijalni rad, policije, sudova, tužilaštva,

zdravstva, školstva, ženskih organizacija. Organizovali smo kampanje kako bismo promenili patrijarhalne stavove i rasprostranjene stereotipe koji još uvek opravdavaju muško nasilje nad ženama. Radili smo i s mladima u celoj AP Vojvodini s ciljem sprečavanja nasilja u budućnosti. Sproveli smo istraživanja, kako bismo što bolje sagledali specifičnosti nasilja nad ženama u AP Vojvodini i kako bi naše aktivnosti bile zasnovane na pouzdanim informacijama i konkretnim potrebama žena u AP Vojvodini. Sve vreme, radili smo na umrežavanju institucija, jer verujemo da samo takav, sveobuhvatan sistem može da pruži adekvatan odgovor na činjenicu da je svaka treća žena u AP Vojvodini doživela fizičko nasilje, a svaka druga – psihičko.

Pet godina sprovođenja aktivnosti predstavlja dovoljno dug period na osnovu kog možemo da sagledamo efekte našeg rada, mada, u slučaju nasilja nad ženama, nedovoljno dug da bi se taj problem rešio. Na to nas upozorava i činjenica da su jedanaest žena u AP Vojvodini u toku 2012. godine ubili njihovi partneri.

U publikaciji koja je pred vama, pokušali smo da objedinjeno predstavimo rezultate aktivnosti koje smo sprovodili, kao i lekcije koje smo naučili boreći se protiv nasilja. Sva ova iskustva predstavljaju osnovu za naš dalji rad u ovoj oblasti, koji započinje ove godine izradom nove pokrajinske strategije. Nadamo se da ćemo nakon njenog sprovođenja biti za korak bliži cilju: da prestane nasilje nad ženama.

POKRAJINSKI SEKRETAR

Miroslav Vasin

Sadržaj

1. Strategija za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja	1
2. Projekat: Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u Vojvodini	3
3. Činjenice i brojke o nasilju nad ženama u AP Vojvodini	7
4. Podizanje kapaciteta institucija.....	12
5. Uspostavljanje jedinstvenog sistema evidencije slučajeva nasilja u porodici.....	19
6. Podizanje svesti javnosti o neprihvatljivosti nasilja.....	23
7. Prevencija – rad s mladima.....	27
8. Glavni nalazi eksterne evaluacije.....	29
9. Primer dobre prakse.....	31
10. Sledeći koraci.....	33

1. STRATEGIJA ZA ZAŠTITU OD NASILJA U PORODICI I DRUGIH OBLIKA RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Poslanice i poslanici Skupštine AP Vojvodine, 23. septembra 2008. godine, jednoglasno su usvojili Strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini (Strategija). Strategija je predstavljala prvi strateški dokument u Republici Srbiji, koji je bio usmeren na prevenciju i zaštitu od nasilja u partnerskim odnosima.

Zahvaljujući podršci Fonda Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama, ova strategija sprovodila se u svim opštinama u AP Vojvodini, u periodu od 2009. do 2013. godine.

POTREBA ZA IZRADOM STRATEGIJE

Iako je Vlada AP Vojvodine vodila politiku baziranu na poštovanju i zaštiti ljudskih prava, institucionalni mehanizmi i sistemske mere zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama, koji obezbeđuju jednaku zaštitu svim ženama, nisu bili razvijeni. Ono što je uticalo na adekvatnost i efikasnost delovanja u zaštiti od nasilja jeste:

- Nedostatak utvrđenih procedura u postupanju, nerazvijena saradnja među institucijama i nepostojanje obavezne razmene informacija.
- Nerazvijena praksa sistematskog prikupljanja i analize podataka o rasprostranjenosti nasilja u partnerskim odnosima, karakteristikama žrtava i počinioca, te kvalitet usluga za zaštitu od nasilja.
 - Blaga kaznena politika i tolerancija prema nasilju u porodici.
- Činjenica da preko 70% profesionalci i profesionalaca koji su radili u timovima za borbu protiv nasilja nad ženama nije prošlo nikakvu obuku, niti je tokom formalnog obrazovanja steklo znanja o nasilju u porodici.
- Nedostatak informacija u svim opštinama odnosno na svim jezicima i pismima koji su u upotrebi u AP Vojvodini o dostupnim i raspoloživim uslugama i načinima ostvarivanja prava za zaštitu od nasilja u porodici.
- Nekonituiranost aktivnosti u pogledu podizanja svesti javnosti o nasilju nad ženama tokom cele godine.
- To što su specijalizovane službe podrške žrtvama nasilja u porodici, kao što su SOS telefoni i sigurne ženske kuće, postojale samo u nekoliko opština; ženske nevladine organizacije i SOS telefoni za žene u situaciji nasilja gasili su se zbog nedostatka finansijske podrške.

DUGOROČNI CILJ STRATEGIJE

U AP Vojvodini uspostavljena je nulta tolerancija na nasilje u porodici i sve druge oblike rodno zasnovanog nasilja, koji se tretiraju kao kršenje osnovnih ljudskih prava. Razvijen je sistem preventivnih mera i uspostavljen sveobuhvatan, specifičan, delotvoran i efikasan sistem zaštitnih mera na opštinskom i pokrajinskom nivou, baziran na multidisciplinarnoj i multisektorskoj saradnji, koji sprovode edukovana lica – stručnjakinje i stručnjaci – u svim relevantnim službama. Uspostavljen je jedinstven sistem evidentiranja i dokumentovanja, kao i sistem praćenja, analize, istraživanja i izveštavanja svih nadležnih službi o nasilju u porodici i drugim oblicima rodno zasnovanog nasilja, baziran na nediskriminaciji i poštovanju standarda zaštite ličnih podataka.

CILJEVI I MERE STRATEGIJE BILI SU USMERENI NA:

- Stvaranje efikasnog institucionalnog i multisektorskog reagovanja na slučajeve nasilja u porodici.
- Uspostavljanje jedinstvenog sistema evidentiranja i dokumentovanja slučajeva nasilja u partnerskim odnosima.
- Unapređivanje pojedinačnih i specijalizovanih usluga za podršku žrtvama nasilja, kao što su savetodavna, psihološka, zdravstvena i pravna podrška.
- Jačanje poverenja žena koje se nalaze u situaciji nasilja u institucije, kao i njihovo podsticanje da prijavljuju nasilje.
- Sprovođenje preventivnih aktivnosti i stvaranje društvenog okruženja koje osuđuje nasilje i pruža podršku žrtvama nasilja.

2. PROJEKAT: Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u AP Vojvodini

Kako bi se obezbedilo puno i kontinuirano sprovođenje Strategije, Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova konkurisao je za sredstva u Fondu Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama (*UN Trust Fund*). Projekat Pokrajinskog sekretarijata za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova bio je jedan od dvadeset osam projekata koji su podržani, među 1.068 projekata pristiglih iz celog sveta. Podrška Fonda Ujedinjenih nacija iznosila je 990.970 dolara, a period sprovođenja bio je od 2009. do 2012. godine.

Podrškom Fonda Ujedinjenih nacija, kao i sredstvima iz budžeta Vlade AP Vojvodine, omogućeno je da se aktivnosti Strategije, gotovo neposredno nakon njenog usvajanja, sprovode u svih četrdeset pet opština u AP Vojvodini, putem projekta *Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u AP Vojvodini*.

Okosnicu projekta *Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u AP Vojvodini* čine aktivnosti na unapređivanju kapaciteta profesionalki i profesionalaca za rad u oblasti nasilja u porodici i drugim oblicima rodno zasnovanog nasilja, te povećanju svesti žena i javnosti o karakteristikama nasilja u porodici, kao i merama za prevenciju i podršku žrtvama.

Fond Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama (UN Trust Fund) potvrđuje globalnu svest o tome da je nasilje nad ženama i devojčicama neizbežna, ali i neprihvatljiva pojava. Fond UN predstavlja vodeći mehanizam za dodelu

grantova u svetu, posvećen isključivo odgovoru na sve oblike nasilja nad ženama i devojčicama. Podržava delotvorne inicijative koje pokazuju da se putem sistematskog pristupa ovom problemu nasilje može smanjiti, a upornim radom i istrajnošću – i iskoreniti. UN Trust Fund osnovala je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 1996. godine i njime upravlja Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (*UN Women*) u ime sistema Ujedinjenih nacija. Od početka svojih aktivnosti, UN Trust Fund dodelio je ukupno osamdeset šest miliona dolara za 351 inicijativu iz 128 zemalja. UN Trust Fund sarađuje s nevladinim organizacijama, vladama i agencijama Ujedinjenih nacija u ciljnim zemljama, radi sprečavanja nasilja nad ženama i devojčicama, unapređivanja pristupa uslugama zaštite žena i devojčica koje trpe nasilje, kao i jačanja sprovođenja zakona i politika za suzbijanje nasilja nad ženama. Grantovi UN Trust Fund-a dodeljuju se svake godine, otvoreno i transparentno, obezbeđujući kvalitetne programe strogim kriterijumima za izbor projekata koji će se podržati.

KORISNICE I KORISNICI PROJEKTA

- Žene i devojčice uopšte – žene sa sela, izbegle i interno raseljene žene, adolescentkinje, žene iz ugroženih grupa (na primer Romkinje), žene koje žive u siromaštvu, kao i žene sa invaliditetom;
- Socijalne radnice i radnici, zdravstvene radnice i radnici, policijske službenice i službenici, sudije i

sutkinje, javne tužiteljke i tužioci, volonterke i volonteri na SOS telefonu, studentkinje i studenti, državne službenice i službenici, parlamentarke i parlamentarci, novinarke i novinari, aktivistkinje i aktivisti nevladinih organizacija.

ŠTA SMO NASTOJALI DA POSTIGNEMO?

- Profesionalke i profesionalci, u svim relevantnim institucijama i organizacijama u najmanje 30% opština na teritoriji AP Vojvodine, sprovodili su delotvorne, efikasne i koordinirane mere za prevenciju rodno zasnovanog nasilja do kraja 2012. godine;
- Za 30% povećan je broj žena koje su preživele nasilje (uključujući i žene iz ranjivih grupa), kao i onih koje su koristile usluge u četrdeset pet opština u AP Vojvodini do kraja 2012. godine.

Ono što žrtve očekuju od nadležnih službi jeste njihovo veće angažovanje, razumevanje problema i potreba žrtve, pružanje podrške, pomoći, zaštite i informacija.

PARTNERSTVA

Ključni partneri

U sprovođenju aktivnosti u okviru projekta, Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova oslanjao se na iskustva, stručnost i kapacitete partnerskih organizacija, koje su u svom dugogodišnjem radu uspostavile dobre prakse kada su u pitanju suzbijanje nasilja u partnerskim odnosima i ljudska prava. Ključni partneri u sprovođenju projekta bili su: Autonomni ženski centar (AŽC), Centar za socijalni rad Opštine Sombor (CSR Sombor), Ekumenska humanitarna organizacija (EHO) i Viktimološko društvo Srbije (VDS).

- **Autonomni ženski centar** jeste ženska nevladina organizacija osnovana 1993. godine.

Rad Autonomnog ženskog centra zasnovan je na feminističkim principima, teoriji i verovanju da je život bez nasilja osnovno ljudsko pravo. Autonomni ženski centar sprovodi preventivne i informativno-edukativne aktivnosti prvenstveno za žene, ali i za javnost uopšte, konsultantske aktivnosti za žene s traumama prouzrokovanim muškim nasiljem, intervencije u kriznim situacijama, pruža psihološku podršku za prevazilaženje traume od nasilja i pravnu podršku, obezbeđuje SOS telefonsku psihološku podršku, pravne informacije i konsultacije, informisanje iz oblasti socijalne zaštite, informacije o drugim izvorima podrške i usluga u zajednici, nezavisno zastupanje korisnica u institucijama i u sudskim i upravnim postupcima, bavi se edukacijom predstavnica i predstavnika nevladinih organizacija i institucija, preventivnim i edukativnim radom mladih, javno zagovara i obavlja analitičko-istraživačke delatnosti, kao i nezavisan monitoring i evaluaciju institucionalnog delovanja, te monitoring o stanju nasilja u porodici i stanju ženskih ljudskih prava („izveštaji u senci“).

- **Centar za socijalni rad Sombor**, u saradnji s policijskom stanicom Sombor, razvio je tzv. Somborski model, zasnovan na intersektorskoj i bliskoj saradnji socijalnih radnica i radnika i policije. Centar ima bogato iskustvo u pružanju podrške i zaštite žrtvama nasilja na lokalnom nivou, procesuiranju slučajeva nasilja i povezivanju i umrežavanju institucija u rešavanju slučajeva nasilja u porodici. Centar za socijalni rad Sombor dobio je 2005. godine priznanje u oblasti ravnopravnosti polova, koje dodeljuje Vlada AP Vojvodine.
- **Viktimološko društvo Srbije** jeste nevladina organizacija, osnovana 1997. godine, s bogatim iskustvom u analizi, istraživanju i obuci u oblasti zakonodavstva, zakonskih procedura, usluga i procedura za zaštitu žrtava, kao i iskustvom u edukaciji o nasilju u porodici i trgovini ljudima. Viktimološko društvo Srbije sprovelo je prvo istraživanje u Republici Srbiji o rasprostranjenosti nasilja nad ženama 2002. godine.

- **Ekumenska humanitarna organizacija** jeste humanitarna nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 1993. godine, koja je aktivno uključena u izgradnju kohezivnog civilnog društva u Republici Srbiji, sprovođenjem sledećih aktivnosti: smanjenje siromaštva, unapređivanje ljudskih prava i razvoj međucrkvne saradnje. EHO ima izuzetno iskustvo u radu s ranjivim grupama, kao što su Romkinje i Romi, osobe sa invaliditetom, stari, izbegli i interno raseljeni.

LOKALNA PARTNERSTVA

Nakon usvajanja Strategije, a u susret njenoj implementaciji, Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova pokrenuo je inicijativu za podršku aktivnostima protiv nasilja nad ženama na lokalnom nivou. Predsednice i predsednici trideset opština u AP Vojvodini potpisali su 2009. godine izjavu o namerama, potvrđujući spremnost lokalne samouprave da učestvuje u kreiranju opšteg pravnog i političkog okvira kojim se na teritoriji AP Vojvodine uspostavlja nulta tolerancija na nasilje u porodici i učestvuje u sprovođenju mera predviđenih Strategijom.

U 2009. godini, na projektu je sarađivalo osamnaest opština: Bačka Topola, Čoka, Indija, Irig, Kanjiža, Kikinda, Mali Idoš, Nova Crnja, Novi Kneževac, Pećinci, Ruma, Senta, Sremska Mitrovica, Stara Pazova, Subotica, Šid, Vrbas, Žitište.

U 2010. godini, projektu se priključilo još četrnaest novih opština: Sombor, Kula, Apatin, Odžaci, Vršac, Plandište, Bela Crkva, Novi Bečej, Kovačica, Opovo, Alibunar, Pančevo, Kovin, Sečanj.

U 2011. godini, projekat je sproveden u trinaest opština: Srbobran, Temerin, Ada, Žabalj, Titel, Bečej, Bač, Zrenjanin, Novi Sad, Beočin, Sremski Karlovci, Bačka Palanka i Bački Petrovac, čime je zaokružen ciklus sprovođenja aktivnosti u svim opštinama u AP Vojvodini.

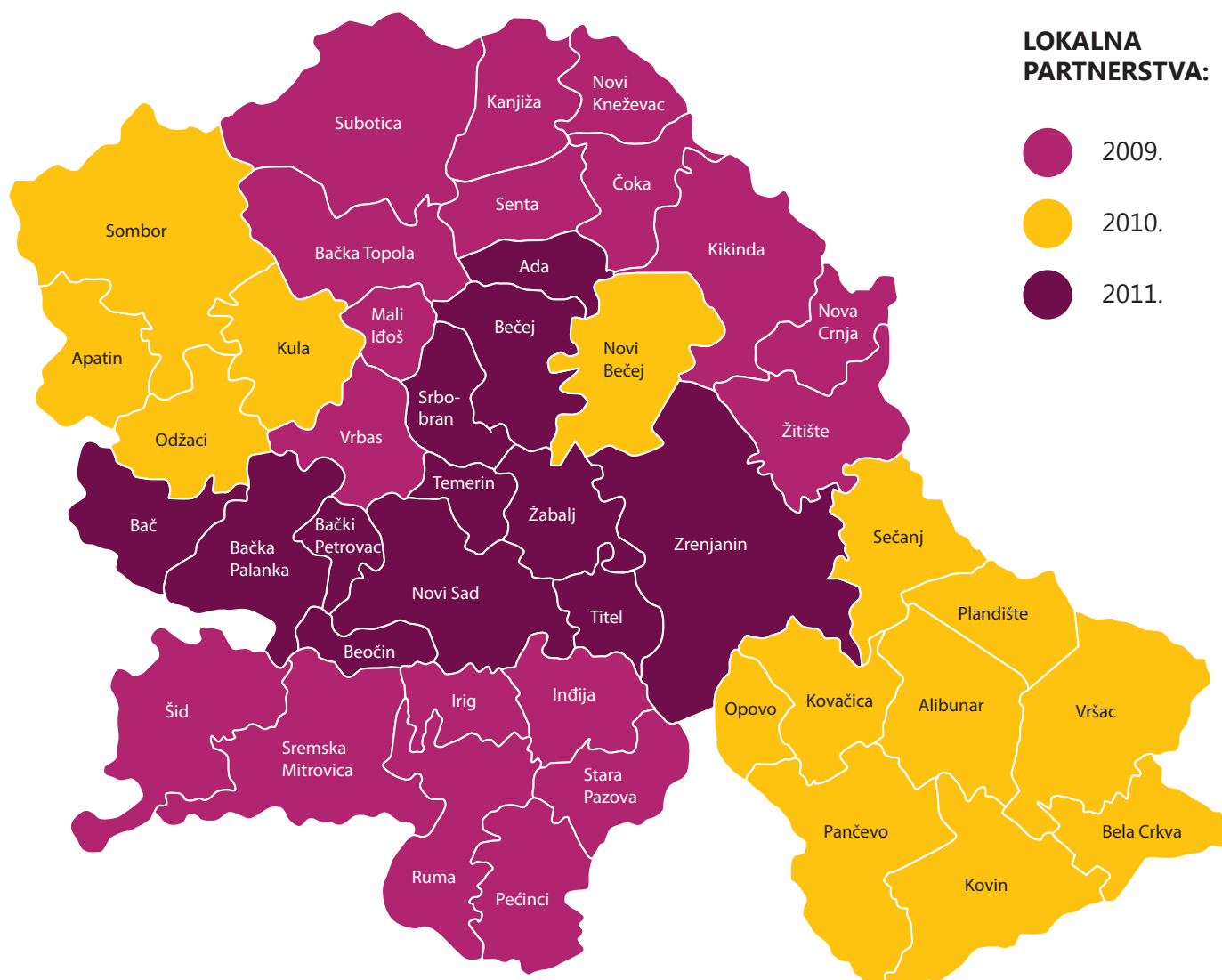
PRINCIPI

Principi – kojima smo se rukovali u sprovođenju projekta – temeljili su se na principima Strategije:

- bezbednost žrtve predstavlja prioritet u delovanju službi, ustanova i organa;
- nasilnik je isključivo odgovoran za nasilno ponašanje;
- prioritet svih intervencija jeste zaustavljanje nasilja, a potom obezbeđivanje drugih mera podrške i pomoći;
- hitnost postupka usaglašava se s procenom opasnosti situacije i ugroženosti žrtve/žrtava;
- pri svim intervencijama, imati u vidu nejednakost moći između žrtve i počinioca nasilja, što uključuje i razliku u postupcima i tretmanima;
- službe, ustanove i organi odgovorni su da zaustave nasilje i preduzmu mere zaštite svih žrtava.

AKTIVNOSTI

- edukacija stručnjaka na lokalnom nivou o institucionalnoj zaštiti i međuinstitucionalnoj saradnji, radi efikasnije prevencije i zaštite od nasilja u porodici i partnerskim odnosima;
- specijalistički treninzi za voditeljke i voditelje slučajeva, pravnice i pravnike u centrima za socijalni rad, zdravstvene radnice i radnike, sutkinje i sudije, tužiteljke i tužioce, predstavnice i predstavnike svih institucija u opštinama;
- razmena iskustava i dobrih praksi među opštinama;
- istraživanje o rasprostranjenosti nasilja nad ženama u AP Vojvodini;
- istraživanje sudske prakse u oblasti rodno zasnovanog nasilja, u okviru kojeg je prikupljeno trista sudskih slučajeva i trista slučajeva tužioca;
- vršnjačka edukacija u srednjim školama u AP Vojvodini;
- uspostavljanje jedinstvenog sistema za evidentiranje prijavljenih slučajeva nasilja u porodici i razmenu podataka među institucijama;
- inicijativa za uspostavljanje jedinstvenog SOS telefona u AP Vojvodini i uspostavljanje Mreže SOS Vojvodina.

3. ČINJENICE I BROJKE O NASILJU NAD ŽENAMA U AP VOJVODINI

Rezultati istraživanja, koje je u okviru projekta 2009. godine sproveo Viktimološko društvo Srbije, pokazali su da je nasilje u porodici veoma rasprostranjeno u AP Vojvodini. Više od polovine ispitivanih žena odgovorilo je da je viktimizirano nekim oblikom nasilja. Najzastupljenije jeste psihičko nasilje koje doživljava skoro svaka druga žena (49,8% ispitanica). Malo manje od trećine žena (27,3%) dobijalo je pretnje fizičkim nasiljem, a 33,9% ispitanica pretrpelo je i fizičko nasilje. Proganjanje je doživelo 18,6%, a seksualno nasilje u porodici 9,1% ispitanica. Sadašnji ili bivši muž odnosno partner ispitanice bio je najčešći nasilnik u zabeleženim slučajevima nasilja u porodici.

„Tukao me je za doručak, ručak i večeru, a nekad i češće. Ponekad pomislim da sam mu služila kao vreća za boks.“

→ U 34% slučajeva pretnji fizičkim nasiljem, preti se ubistvom, a najčešći oblik fizičkog nasilja jeste šamaranje. Ovaj oblik nasilja naročito je težak, jer često izaziva akutne posledice u vidu fizičkih povreda, ali i hronične psihosomatske poremećaje ili traumatična iskustva;

- Nešto više od 8% žena uključenih u istraživanje doživelo je pretnje napadom oružjem, dok je u 6,2% slučajeva došlo do napada oružjem;
- Od pretnji oružjem, najčešća je pretnja nožem i vatrenim oružjem (u 37,2% slučajeva), a najčešće se napada tvrdim kućnim predmetima;
- Zvanje telefonom radi praćenja, proveravanja,

- PSIHIČKO NASILJE 49.8%
- FIZIČKO NASILJE 33.9%
- PRETNJE FIZIČKIM NASILJEM 27.3%
- SEKSUALNO NASILJE 18.6%
- PROGANJANJE 9.1%

**Grafički prikaz
rasprostranjenosti
različitih oblika
nasilja**

ucenjivanja, vređanja i moljavanja jeste najučestaliji oblik proganjanja (32,3% slučajeva);

- Prinudni seksualni odnos jeste najfrekventniji oblik seksualnog nasilja (59,6% slučajeva);
- Istraživanje je još jednom potvrdilo veliku skrivенost i nespремnost da se govori o seksualnom nasilju, te je izvesno da su stvarni procenti i veći od prikazanih.

NASILJE U PORODICI NAJČEŠĆE SE PONAVALJALO I VIŠE OD DESET PUTA

- Pored fizičkih, pretrpljeno nasilje ostavilo je i psihičke i psihosomatske posledice na ispitanice: strahove (50,3%), depresiju (42%), nesanicu (41,4%), smanjenje samopoštovanja (40,3%), izolovanost (30,4%), psihičku ili fizičku bolest (19,9%) i druge negativne emocije (6,1%).
- Ne postoje značajnije razlike u vezi sa ovom pojavom između gradskih i seoskih zajednica.
- Većina žena koje su bile izložene fizičkom i/ili seksualnom nasilju u porodici razmišljala je o napuštanju nasilnika, pokušala je da napusti nasilnika ili ga je zauvek napustila, ali je broj onih koje su to i učinile još uvijek mali.
- Najčešće navodeći razlozi ostajanja s nasilnikom odnose se na egzistencijalne probleme, kao i na nadu da će nasilje prestati, strah da bi to moglo imati negativne posledice na decu, odsustvo podrške i pomoći porodice i bliskih lica, kao i strah od osвете nasilnika.

„Bivši muž me je vezao sajlom za stub u dvorištu. Bila sam samo u gaćicama, a napolju zima. Tukao me je oklagijom i zadobila sam teške telesne povrede.“

DRUŠTVENA REAKCIJA NA NASILJE

- Nasilje je policiji prijavljeno u 23,2% slučajeva. To je ispod stope prijavljivanja drugih krivičnih dela

i potvrđuje poznatu činjenicu da nasilje u porodici karakteriše visoka tamna brojka.

„Besomučno me je tukao, mislim da je trajalo čitavu večnost. Da nisu komšije zvale policiju mislim da bi me ubio.“

- Na spremnost žena da nasilje u porodici prijave policiji, posebno utiču ekonomska samostalnost žene, kao i vrsta i težina nasilja. Odluku da nasilni događaj prijave policiji najlakše donose žene koje sebe smatraju glavnim hraniocem porodice i koje su u radnom odnosu.
- Žene se češće opredeljuju da prijave fizičko nasilje, posebno ako je ono praćeno i psihičkim i/ili seksualnim nasiljem, kao i situacije u kojima je nasilje nad njima rezultiralo ozbiljnijim povredama. Žene su manje spremne da policiji prijave seksualno nasilje ukoliko nije praćeno i fizičkim napadima.
- To govori o još uvek dominantom patrijarhalnom obrascu socijalizacije, zbog čega se seksualno nasilje u porodici ili ne percipira kao vid nasilja ili se žene zbog sramote ne odlučuju da ga prijave i zatraže pomoć. Međutim, ne tako zanemarljiv broj žena – žrtava nasilja u porodici – kao razloge neprijavljivanja nasilja navodi: nepoverenje u rad policije, njihovu neefikasnost, kao i nedovoljnu zainteresovanost da reaguju u ovim slučajevima.
- 18.2% žrtava nasilja u porodici koje su se za pomoć obratile centru za socijalni rad još uvek je veoma mali procenat, posebno ako se ima na umu podatak da mnogo ispitanica prepoznaje centre za socijalni rad kao aktere pružanja pomoći u slučajevima nasilja u porodici. Ovo je ipak povećanje u odnosu na rezultate istraživanja iz 2001. godine kada je taj procenat iznosio 9,6%.
- To bi moglo da se objasni povećanjem usluga centara za socijalni rad u vezi s nasiljem u porodici, a posebno uvođenjem mobilnih timova

specijalizovanih za rad sa žrtvama nasilja u porodici, pasivnog dežurstva, kao i savetovališta i SOS telefona za žrtve nasilja u porodici u pojedinim centrima.

Zabrinjava izraženo nezadovoljstvo radom državnih organa i institucija, posebno policije i centara za socijalni rad. Pritom, uočava se da ključni izvor nezadovoljstva predstavlja odnos predstavnika i predstavnika relevantnih državnih službi prema žrtvi, koji se ogleda u omalovažavanju, potcenjivanju, okrivljavanju žrtve, inertnosti, nezainteresovanosti, nerazumevanju problema i odsustvu empatije. Uz to, rezultati istraživanja pokazuju odustvo podrške i od strane zdravstvenih radnica i radnika, čak i u slučajevima u kojima su žrtve generalno bile zadovoljne tretmanom koji su imale.

Podrška, profesionalizam, slušanje i adekvatno informisanje jesu glavni razlozi zbog kojih su ispitanice bile zadovoljne radom državnih službi.

Mnogo ispitanica smatra da država treba da preduzme nešto da bi se nasilje u porodici suzbilo. Pritom, većina ispitanica je predložila pooštavanje represivnog reagovanja od strane države, ali je ipak značajno i predlaganje preventivnih mera, onih koje se odnose na pomoć i podršku žrtvama, kao i mera nerepresivnog bavljenja nasilnicima.

- ➔ Ispitanice su u znatnom procentu informisane o postojanju nevladinih organizacija i smatraju da je njihov rad koristan, ali da ih nema dovoljno, s obzirom na potrebe žrtava.
- ➔ Istraživanje o nasilju u porodici u AP Vojvodini ukazalo je na visok nivo prepoznavanja nasilja u porodici kao vida kriminaliteta i zakonske regulative koja se odnosi na nasilje u porodici, međutim, informisanost o merama zaštite od nasilja u porodici još uvek nije zadovoljavajuća, što govori u prilog potrebi da se dalje radi na

podizanju svesti žena, posebno na selu, gde je informisanost žena – u pogledu postojanja nevladinih organizacija koje se bave podrškom u slučajevima nasilja i zakonske regulative – na znatno nižem nivou u odnosu na ispitanice iz grada.

KRIVIČNOPRAVNI ODGOVOR NA NASILJE U PORODICI - PRAVOSUDNA PRAKSA U AP VOJVODINI

Tokom 2010. i 2011. godine, prof. dr Slađana Jovanović, doc. dr Biljana Simeunović Pantić i Vanja Macanović sprovele su istraživanje o postupanju javnih tužilaštava i sudova u AP Vojvodini u vođenju krivičnog postupka za delo nasilja u porodici. Istraživanje je sprovedeno kako bi se uočili problemi u pogledu pravne kvalifikacije dela i sprovođenja samog postupka, kao i efekti skorašnjih izmena krivičnog zakonodavstva.

Cilj istraživanja bio je da se stekne uvid u fenomenološku dimenziju nasilja u porodici, kao i u njegove etiološke faktore, u prezentovanje relevantne kriminološke, odnosno viktimološke slike ove pojave, te da se utvrdi broj slučajeva koji se nalaze u osnovnim i višim sudovima u AP Vojvodini u prethodne dve godine, kao i rešenja u tim slučajevima.

KO SU ŽENE ŽRTVE NASILJA?

- Među žrtvama dominiraju osobe ženskog pola (84,5%).
- Žrtve su prosečne starosti između 33 godine i 48 godina (35%).
- Najčešće su rođene i žive u gradu, a imaju završenu srednju školu.
- U vreme izvršenja dela, 39% njih bilo je u braku.
- Dominiraju žrtve s dvoje dece ili s jednim detetom.
- U 70% slučajeva, postojalo je ranije zlostavljanje od strane učinioca, najčešće fizičko nasilje.
- Samo jedna šestina žena tražila je pomoć CSR, NVO, lekara ili psihologa.

PROFIL POČINIoca NASILJA

- Među licima kojima je izrečena kazna, dominiraju muškarci (94%).
- Starost počinilaca jeste između 33 godine i 48 godina, a većinom su srednjeg obrazovanja.
- Zaposleni su u 42% slučajeva, mada je značajno učešće i nezaposlenih (40%).
- Oko 50% počinilaca živi u gradu, preovlađuje broj onih koji su u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, većinom su u pitanju roditelji dvoje dece ili jednog deteta, koji potiču iz celovitih primarnih porodica.
- Preovlađuju oni koji ranije nisu osuđivani (60%) i uračunljivi (57%).
- Oko polovine (52%) njih bilo je u alkoholisanom stanju prilikom izvršenja krivičnog dela, a relativno velik broj boluje od alkoholizma (39%).
- Većina učinilaca ne priznaje krivično delo, ne oseća se krivim za događaj i ne izražava kajanje za učinjeno delo.
- Krivične prijave najčešće podnosi policija (65%) ili oštećeni (34%).
- U najvećem broju slučajeva tužiteljka ili tužilac nije obavljao razgovor ni sa oštećenim ni s licem protiv koga je podneta krivična prijava (79,5%).
- Krivična prijava odbačena je u 66,7% predmeta, a najčešće zbog nedostatka dokaza. U strukturi odbačenih krivičnih prijava, dominantne su one iz kategorije partnerskog nasilja. Primetno je odbacivanje krivične prijave u slučajevima kada žrtva ne odgovara modelu „idealne žrtve“ (kada se brani, odnosno kada je u pitanju reaktivno nasilje).
- Iako je krivična prijava podnošena u roku od nekoliko dana, vreme podnošenja optužnice trajalo je šest meseci (51%) ili između šest i dvanaest meseci (39,6%).
- Sudska odluka donesena je najčešće šest do dvanaest meseci od podnošenja krivične prijave.
- U 20,5% slučajeva žrtva se koristila pravom da ne svedoči.
- Novu procesnu meru zabrane prilaženja određenim licima, sa elektronskim nadzorom ili bez njega, sud nije ni u jednom slučaju primenio, dok je mera privremenog udaljavanja iz sudnice dok žrtva svedoči izrečena samo u jednom slučaju.
- Među izrečenim sankcijama, dominiraju mere upozorenja (74,3%) slučajeva, pre svega – uslovna osuda.
- Kazna je izrečena svakom petom učiniocu.
- Olakšavajuće okolnosti sud je našao u 90,1% slučajeva, među kojima dominiraju ranija neosuđivost (23,7%) i roditeljstvo (21,4%).

FEMICID U AP VOJVODINI

U AP Vojvodini, od 1. januara do 31. decembra 2012. godine, u porodično-partnerskom kontekstu ubijeno je jedanaest žena, svedoče medijski članci koje je analizirala mreža Žene protiv nasilja.

Sve ubijene žene poznavale su učinioca, a od toga, njih pet ubio je partner, a tri – suprug. Jednu ženu ubio je otac, jednu sin i jednu unuk.

Četiri žene ubijene su nožem, tri pištoljem, dok su dve premlaćene do smrti. Dve žene ubijene su na druge načine.¹

Sedam ubistava desilo se u kući/stanu koja/koji je zajedničko vlasništvo, a dva u kući/stanu žrtve. Jedno ubistvo desilo se u kući/stanu počinioca ubistva. Jedna žena ubijena je u svom butiku.

Jedna žena bila je starosti od 18 do 25 godina, jedna je imala preko 65 godina, dve žene bile su starosti od 26 do 35 godina, dve su imale između 36 do 45 godina, a dve od 46 do 55 godina. Tri žene bile su starosti od 56 do 65 godina. Jedanaest osoba ostalo je bez majke, šestoro od njih jesu maloletna deca.

Četiri žene prijavljivale su nasilje i pre nego što se ubistvo desilo. U tri slučaja, kada je nasilnik posedovao oružje, nepoznato je da li je nasilje bilo prijavljivano pre nego što se ubistvo desilo.

(Mreža Žene protiv nasilja – www.zeneprotivnasilja.org)

¹ U slučaju jedne žene nepoznata je tačna okolnost nastupanja smrti, ali se pretpostavlja da je premlaćena do smrti. Druga žena ubijena je betonskim blokom.

4. PODIZANJE KAPACITETA INSTITUCIJA

Velika rasprostranjenost nasilja nad ženama u AP Vojvodini – s jedne, i nedovoljni kapaciteti institucija – s druge strane, predstavljali su kontekst u kome smo počeli da uspostavljamo sistem za efikasnu zaštitu od nasilja. Stoga je rad na unapređivanju kapaciteta profesionalki i profesionalaca za rad u oblasti nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, predstavljalo okosnicu projekta *Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u Vojvodini*.

Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova sproveo je aktivnosti na celoj teritoriji AP Vojvodine, s ciljem proširenja specifičnih znanja profesionalki i profesionalaca u oblasti zaštite od nasilja u porodici u vidu ciklusa osnovnih i specijalizovanih seminara i stručnih sastanaka.

Osnovna edukacija sastojala se od seta seminara sa sledećim temama:

- **Nasilje u porodici i institucionalna zaštita;**
- **Organizovanje konferencija slučaja za zaštitu od nasilja u porodici;**
- **Koordinirana akcija lokalne zajednice u prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.**

Učesnice i učesnici osnovne edukacije imali su mogućnost da se upoznaju sa osnovnim konceptima i principima zaštite od nasilja u porodici i postupcima identifikovanja, utvrđivanja i procene rizika od nasilja u porodici. Takođe, putem obuke, učesnice i učesnici unapredili su znanja o planiranju intervencija, praćenja i procene efekata, te evidentiranja i dokumentovanja slučajeva nasilja. Osim toga, profesio-

nalke i profesionalci proširili su znanje o značaju organizacije konferencije slučaja, o preduslovima za organizovanje, sprovođenje i rezultatima konferencije slučaja i koordinirane akcije.

Želeći da doprinesemo dodatnom umrežavanju nadležnih institucija i organizacija u lokalnoj zajednici, na bazičnim seminarima učestvovali su predstavnice i predstavnici centara za socijalni rad, policije, zdravstvenih ustanova, tužilaštva, suda (krivični, parnični i prekršajni), lokalne samouprave, obrazovnih ustanova i lokalnih organizacija koje se bave zaštitom od nasilja u porodici ili zastupaju interese ranjivih grupa žena (Romkinja, žena sa invaliditetom, seoskih žena, izbeglih ili interno raseljenih žena).

Edukacije su počele u februaru 2009. godine, a do kraja 2011. godine, održane su u svih četrdeset pet opština u AP Vojvodini. Edukacije su sprovedene prema programu Autonomnog ženskog centra, koji je akreditovan u resornom ministarstvu. Na taj način, omogućeno je da predstavnice i predstavnici centara za socijalni koji su pohađali edukacije dobiju neophodne licence za rad. Podaci o licima koji su prošli edukaciju, kao i o broju sati koje su proveli na obuci, dostavljeni su Ministarstvu rada i socijalne politike (za zaposlene u centrima za socijalni rad), te Ministarstvu unutrašnjih polsova (za pripadnice i pripadnike MUP-a). Sve učesnice i učesnici dobili su sertifikate o završenoj edukaciji.

Specijalistički seminari i stručni sastanci profesionalki i profesionalaca određenih struka predstavljali su sastavni deo obuka.

„Evo, rekla sam ovoj ženi, ako se i predomisliš, ako odustaneš od celog postupka, i kažeš na sudu – odustajem od mera – i ako dođeš, svaki sledeći put ja ću te primiti i s tobom razgovarati kao da prvi put to prijavljuješ; i desilo se da je ta žena odustala, i da je došla i drugi put... znači, da je nismo izgubili u sistemu, da je imala poverenje i da nije došla sa strahom. To je pokazatelj da se promenio stav kod kolega.“
(radnica centra za socijalni rad)

„Jasniji su uvidi kako se kome pristupa, kad je adekvatno da se razgovara i do koje mere ići – neke konkretne stvari. I edukacija za rad sa nasilnicima, kako se razgovara s njima, kako se postavljaju granice, tu mora biti drugačiji pristup nego prema žrtvi...“
(radnica centra za socijalni rad)

S ciljem obezbeđivanja boljeg pristupa pravdi i pravnoj pomoći, kao i zaštiti žrtava nasilja u porodici, održana je **edukacija za pravnice i pravnike u centrima za socijalni rad i opštinskim službama za pružanje besplatne pravne pomoći**. Ovom edukacijom, stečena su ili unapređena postojeća znanja za pružanje pravne pomoći i pokretanje tužbi u slučajevima nasilja u porodici. Pored toga, sa sutkinjama i sudijama osnovnih i viših sudova, tužiteljicama i tužiocima, kao i s pravicama i pravicima centara za socijalni rad, na stručnim sastancima, razmotrili smo mogućnosti i prepreke u okviru krivičnopravne i porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici.

BROJ UČESNICA I UČESNIKA NA SEMINARIMA

- 1.261 profesionalac/profesionalka iz 45 opština u AP Vojvodini prošlo je obuku Nasilje u porodici i institucionalna zaštita;
- 1.045 profesionalaca/profesionalki iz 45 opština u AP Vojvodini učestvovalo je u obukama za organizovanje konferencija slučaja za zaštitu od nasilja u porodici;
- 999 profesionalaca/profesionalki obučeno je da sprovodi koordinirane akcije lokalne zajednice u prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici;
- 196 voditelja/voditeljki slučaja iz svih centara za socijalni rad u AP Vojvodini poseduje znanje za rad sa ženama žrtvama nasilja u porodici;
- 182 sudija i tužilaca učestvovalo je na porodičnopravnim seminarima;
- 170 zdravstvenih radnika/radnica upoznato je sa zdravstvenim posledicama nasilja u partnerskim odnosima;

- 152 sudija i tužilaca učestvovalo je na krivično-pravnim seminarima;
- 107 policajaca i policajki upoznato je sa standardima postupanja policije u slučajevima nasilja u porodici;
- 83 pravnik i pravica iz svih centara za socijalni rad u AP Vojvodini obučeno je da pokreće sudske postupke u slučajevima nasilja u porodici;
- 62 sudija za prekršaje upoznato je s nasiljem u porodici u praksi sudova za prekršaje.

Kako bi se doprinelo većoj dostupnosti zdravstvenih, psiholoških i socijalnih usluga osobama koje su pretrpele nasilje, sprovedene su **specijalizovane obuke za psihološkinje i psihologe i socijalne radnice i radnike u centrima za socijalni rad o savetodavno-terapijskom radu sa žrtvama nasilja**. Ovu edukaciju, održanu deset puta, prošlo

je 196 zaposlenih u centrima za socijalni rad.

Poseban segment ovog seminara bio je posvećen tehnikama prevladavanja profesionalnog stresa zaposlenih u centrima za socijalni rad, koji su angažovani na rešavanju slučajeva nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja. Osim toga, radi osnaživanja zaposlenih u centrima za socijalni rad u svom postupanju prema osobama koje vrše nasilje, organizovana je jedna **edukacija koja se odnosila na socijalne intervencije prema nasilnicima**. Edukaciju je prošlo 121 zaposleno lice u centrima za socijalni rad s teritorije AP Vojvodine.

Sprovedene su i specijalističke obuke za zaposlene u domovima zdravlja svih vojvođanskih opština, koje se zasnivaju na **edukaciji o prepoznavanju ranih znakova nasilja u porodici** i daljim procedurama, obavljanju medicinskog i/ili medicin-

skeforenzičkog pregleda i izdavanju medicinske dokumentacije, kao i informisanju o daljim procedurama rešavanja slučaja nasilja. U periodu od 2009. do 2011. godine, zabeleženo je 186 zdravstvenih radnica i radnika, na devet specijalističkih edukacija.

Iako prvobitno nisu bile predviđene, tokom realizacije projekta održane su i specijalizovane edukacije o postupanju policije u slučajevima nasilja, na zahtev samih pripadnica i pripadnika MUP-a.

„Sada drugačije pristupam, kažem šta biste vi uradili, koji su vaši predlozi, da vidimo sve opcije, koliko su realne ... tok intervjua, rečnik – edukacija je pomogla.“
(radnica zdravstvene ustanove)

O kapacitetima nadležnih službi u oblasti zaštite od nasilja u porodici u svakoj vojvođanskoj opštini, odnosno o realizovanim obukama, broju i profilu obučanih profesionalki

„Ne postoje adekvatna prihvatna mesta za žrtve u policijskim stanicama, žrtva sedi na klupi u hodniku... Potrebna je posebna prostorija za to, da se žrtva ne stidi.“ (policajac)

„Edukacija je potrebna i dalje, da bude kontinuirana i stalna, ovo što je urađeno je jako dobro, ali nije dovoljno.“ (policajac)

„Kvalitet je zadovoljavajući, ali kvantitet obuka nije dovoljan. Potrebno je da uvek jedan u patroli bude obučan, to je 50%.“ (policajac)

i profesionalaca, pripremljena je baza podataka koja je dostupna u elektronskom obliku na internet stranici <http://www.hocudaznas.org/ucესniciProjekta.php>.

MULTISEKTORSKA SARADNJA

Stvaranje efikasnog i multisektorskog reagovanja na nasilje u porodici bio je jedan od ciljeva projekta i Strategije. Pored osnovnih i specijalizovanih edukacija, Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova, uz saradnju sa službama na lokalnom nivou, pružao je podršku u razvijanju lokalnih protokola o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, na osnovu postojeće pozitivne prakse u AP Vojvodini.

Inovativna praksa saradnje institucija, koja je uspostavljena u Somboru i koja je doprinela efikasnijem rešavanju slučajeva nasilja u porodici i jačanju poverenja žrtava u institucije, široko je predstavljena s ciljem da se podstakne primena ovog modela i u drugim lokalnim sredinama.

Nakon sprovedenih obuka, razvijen je i okvir za praćenje koordinisanih akcija, a u periodu od 2009. do 2012. godine organizovani su sastanci za razmenu iskustava i dobrih praksi među opštinama.

„Napredak je postignut u rešavanju slučajeva nasilja nad ženama, jer su izrečene konkretne mere od strane predstavnika sudstva, radi razrešavanja konkretnih slučajeva nasilja u porodici. Značajno je, u samom postupku, to što su sve relevantne institucije, koje mogu uticati na razrešenje problema nasilja, bile u toku edukacije. Spoznali smo ko sve treba da učestvuje u rešavanju slučajeva nasilja i koji su koraci za uspešno delovanje u konkretnim slučajevima.“

„Nedostaju aktivnosti na planu prevencije nasilja, koordinisana akcija između institucija postoji, ali češće u slučajevima kada do nasilja već dođe, kada je potrebna intervencija.“

„Sam projekat je bio inicijalna kapisla da se u Senti počne uopšte razmišljati o ovom negativnom fenomenu. Obavljene su edukacije stručnjaka i stručnjakinja iz svih oblasti koje se dotiču ovog pitanja. Došlo je do koordinacije među pojedinim organima (policija, tužilaštvo, centar za socijalni rad, škole, zdravstvo).“

U periodu od 2009. do 2012. godine, održano je 226 obuka, na kojima je učestvovalo 2.888 profesionalki i profesionalaca (2.001 žena i 887 muškaraca) iz četrdeset pet opština, među kojima su bili 761 pravica i pravnik, policajka i policajac i 755 profesionalki i profesionalaca iz centara za socijalni rad i zdravstva. Edukaciju o nasilju u porodici prošlo je 231 zaposleno lice u obrazovnim institucijama.

Važnost koordiniranog rada institucija u suzbijanju nasilja u porodici prepoznata je i na nacionalnom nivou. Vlada Republike Srbije 2011. godine usvojila je Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima. Ovim protokolom predviđeno je da se u roku od dvanaest meseci od njegovog usvajanja razviju posebni protokoli za učesnike u njegovom sprovođenju, kao i da se podstiče razvijanje protokola na lokalnom nivou. Takođe, stručnim sastancima u svakoj opštini pružena je podrška saradnji između institucija i organizacija na opštinskom nivou, podsticanjem održavanja konferencija slučajeva i koordiniranih akcija protiv nasilja.

SOMBORSKI MODEL

Rad na slučajevima nasilja u porodici započeli smo 2002. godine. Polazna osnova bila je stvaranje uslova da žrtve nasilja budu zaštićene od neefikasnosti i nesaradnje institucija, uz postizanje nulte tolerancije na nasilje u porodici. U to vreme, nasilje u porodici nije definisano kao krivično delo i nedostajala je porodičnopravna zaštita. Institucije nisu opazale nasilje kao problem. Prijavljivalo se isključivo policiji, koja je to opazala kao remećenje javnog reda i mira i uglavnom im izricala meru upozorenja, dok su u prekršajnom postupku nasilnici kažnjavani opomenom ili manjom novčanom kaznom. Te godine, policija je imala evidentiranih 217 slučajeva nasilja u porodici, a centar za socijalni rad uspeo je da prepozna tek pet potencijalnih slučajeva. Cilj nam je bio da ohrabrimo prijavu nasilja, da dokažemo da ima smisla prijaviti nasilje, te da ostvarimo nultu toleranciju na nasilje. Shvatili smo da su institucije bile izolovane, da su parcijalno pristupale nasilju, gubile moć i bile krajnje neefikasne, što je pružalo šansu nasilniku da kontroliše sistem i žrtvu. Imali smo ideju da pokažemo da jedini odgovor na nasilje jeste razmena informacija i sinhronizovano, zajedničko reagovanje na porodično nasilje.

Dogovorena je izgradnja modela koji se bazira na dnevnoj razmeni podataka o svakom prijavljenom događaju nasilja u porodici između **policije i Centra za socijalni rad**, kao i poštovanju principa hitnosti u postupanju, zajednički planiranim intervencijama. To je za sistem bila zbunjujuća novina, te je Policijska uprava Sombor takav predlog prosledila na odobrenje svom ministarstvu, a posle šest meseci – prvi put u zemlji, ali i u regionu – dobila dozvolu za razmenu podataka na lokalnom nivou.

Tokom desetogodišnje primene modela, sačinjena je zajednička **on-lajn** baza podataka policije i centra (formirana 2005. godine), koja omogućava razmenu informacija o okolnostima značajnim za sprečavanje nasilja u porodici, praćenje recidiva, čime je nasilje u porodici učinjeno vidljivim.

Zahvaljujući efikasnosti modela zaštite, **žrtve su stekle poverenje u institucije**, broj prijavljivanja događaja svih oblika nasilja u stalnom je porastu. Institucije su transformisane prema potrebama žrtava nasilja, razvijajući reformske kapacitete. Centar i policija u jednom trenutku vraćanja poverenja u institucije, dostigle su maksimalni broj prijava – 732 prijavljena slučaja nasilja u porodici na devedeset hiljada stanovnika.

Naši „**mobilni timovi**“ (formirani 2003. godine) za slučajeve nasilja u porodici (zakonska formulacija „neodložne intervencije“) postali su sada uobičajeni u većini centara za socijalni rad u Republici Srbiji i uneti su, kao obaveza, u Zakon o socijalnoj zaštiti iz aprila 2011. godine. Današnji Tim za hitne intervencije (formiran na osnovu Posebnog protokola o sprečavanju nasilja u porodici) obezbeđuje dvade-

setčtetvorosatnu dostupnost usluga socijalne zaštite, ne samo žrtvama nasilja, već i drugim građankama i građanima koji se nađu u kriznim situacijama, te im je neophodna hitna i neodložna intervencija u pogledu zaštite i zbrinjavanja.

Iskustva „somborskog modela“ ugrađena su u **Strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja AP Vojvodine**. Primena ovog modela rada pokazala je dobre rezultate i u zemljama regiona u kojima je ovaj model promovisan i prihvaćen u lokalnim zajednicama.

Centar je partner u projektu „Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u AP Vojvodini“. U protekle tri godine, promovisali smo model rada policije, tužilaštva, zdravstva i centra u svim opštinama AP Vojvodine, a smisao je bio da se dokaže mogućnost sprovođenja modela u zajednici. U ovom trenutku, sve institucije sistema u našem gradu savršeno su povezane, pravovremeno i efikasno se reaguje, sa sinhronizovanim postupcima i procedurama, tako da su svi institucionalni kanali prohodni. Postignut je cilj da institucije reaguju nezavisno od pojedinki i pojedinaca, lokalnih timova, entuzijazma, dobre volje, svesti o nasilju.

U lancu zaštite od nasilja, u našem gradu postoji sigurna kuća izgrađena uz podršku grada **Sombora, Fonda B92, Centra za socijalni rad Sombor** i Vlade AP Vojvodine – Pokrajinskog sekretarijata za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova. Ubrzo po njenoj izgradnji, potpisan je sporazum sa Opštinom Apatin o **finansiranju jedne domaćice kuće**, te je tako pored funkcionalne, obezbeđena i formalna regionalnost ove usluge.

Silvija Kranjc, direktorka Centra za socijalni rad Sombor

5. USPOSTAVLJANJE JEDINSTVENOG SISTEMA EVIDENCIJE SLUČAJEVA NASILJA U PORODICI

Na efikasnost multisektorskog reagovanja na nasilje u porodici i partnerskim odnosima utiče nepostojanje jedinstvenog sistema evidentiranja prijavljenih slučajeva nasilja i razmena podataka između službi. Istraživanje koje je u okviru projekta Viktimološko društvo Srbije sprovedo o praksama, uslugama i kapacitetima u oblasti zaštite od nasilja u partnerskim odnosima, kao i praksi vođenja posebne evidencije i dokumentacije o žrtvama nasilja u porodici koje se institucijama obraćaju za pomoć, pokazalo je da:

- U Republici Srbiji nije razvijena praksa sistematskog prikupljanja i analize podataka o nasilju u porodici i nasilju nad ženama, te je nemoguće precizno i dokumentovano sagledati kolika je rasprostranjenost nasilja u porodici, ko su žrtve, ko počinioci, kakav je kvalitet usluga za zaštitu od nasilja u porodici i koliko su efikasne institucije u zaštiti od nasilja u porodici.
- Nijedna institucija, osim centara za socijalni rad, nema pravno uređenu obavezu vođenja evidencije. Jedan deo institucija i nevladinih organizacija pokušava da nedostatak systemske i zakonske regulative dopuni internim načinima vođenja evidentiranja nasilja u porodici, što jeste značajno, ali ne doprinosi promeni opšte slike o neadekvatnom evidentiranju slučajeva nasilja u porodici.

Odsustvo jedinstvenog načina evidentiranja i obrade slučajeva nasilja u porodici onemogućava praćenje i analizu rasprostranjenosti i karak-

teristika same pojave, kao i monitoring i evaluaciju prakse pomoći žrtvama i izricanje sankcija i drugih mera prema izvršiocima. Takođe, nedostavljanje podataka na uvid javnosti daje nejasnu sliku učinka institucija i organizacija i utiče na neinformisanost javnosti o problemu nasilja u porodici.

Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova, u saradnji sa Autonomnim ženskim centrom, 2010. godine formirao je ekspertsku radnu grupu sa zadatkom da kreira model administrativne baze podataka o nasilju u porodičnom kontekstu.

Radna grupa izradila je predlog zajedničke (jedinstvene) evidencije relevantnih službi (centar za socijalni rad, policija, zdravstvene ustanove, tužilaštvo, sudovi) o prijavljenim slučajevima nasilja u porodičnom kontekstu, koji podrazumeva uspostavljanje elektronske razmene podataka između službi. Osnova za vođenje jedinstvene evidencije jeste vođenje pojedinačnih evidencija svih relevantnih službi, na osnovu kojih se razmenjuju određeni podaci radi efikasne intervencije i zaštite žrtava. Na osnovu zajedničke evidencije, takođe je moguće formirati bazu podataka za vođenje statistike o prijavljenim i procesuiranim slučajevima nasilja. Koncept vođenja pojedinačne i jedinstvene evidencije sadržan je u dokumentu Evidencioni list službe za podršku žrtvama nasilja u porodici.

Ciljevi vođenja jedinstvene evidencije i elektronske razmene podataka prevashodno jesu da žr-

tva dobije najbolju zaštitu, da se izbegne sekundarna viktimizacija žrtava, da žrtva bude bezbedna na osnovu intervencija – efikasnih (brze i međusobno povezane radnje relevantnih službi) i efektnih (dovode do zaustavljanja nasilja i sprečavanja budućih incidenata).

Pored ovoga, vođenje evidencije treba da omogućiti:

- ➔ praćenje i nadzor postupaka u vezi sa svakim prijavljenim slučajem nasilja u porodičnom kontekstu (praćenje procesa, koordinacija informacija između službi kojima se žrtva obraća, usaglašenost postupaka službi, nadzor u pogledu toga da li zaposleni primenjuju postupke i procedure propisane zakonom i podzakonskim aktima);
- ➔ vođenje statistike na osnovu koje je moguće planirati prevenciju nasilja u porodičnom kontekstu, analizu kvaliteta propisa i utvrđivanja da li se oni poštuju u praksi, da li se stopa prijavljenog nasilja povećava ili smanjuje i predlaganje aktivnosti opšte i specifične obuke profesionalaca u primeni zakona i mera.

Predlog vođenja evidencije o prijavljenim slučajevima nasilja u porodičnom kontekstu predstavljen je na javnoj raspravi koju je organizovao Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova u partnerstvu s Ministarstvom rada i socijalne politike i Autonomnim ženskim centrom, 16. decembra 2010. godine u Beogradu.

Vlada AP Vojvodine usvojila je predlog Evidencije o slučajevima nasilja u porodici, koji je izrađen u okviru projekta s ciljem da se kao važan preduslov uspostavi jedinstveni registar za razmenu podataka između policije, tužilaštva, zdravstvenih ustanova i centara za socijalni rad. Osnovni principi evidencije uključeni su u Nacionalnu strategiju za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima.

Kontinuiranim zastupanjem i zalaganjem za razvoj jedinstvene evidencije kod donosilaca odluka, nosioci projekta, zajedno sa svojim partnerima, uspeali su u tome da ovaj predlog, kao primer dobre prakse, bude obuhvaćen nacionalnim strateškim okvirom.

Uspostavljanje ovakve evidencije omogućiće posedovanje ažuriranih informacija o prijavljenim slučajevima nasilja u svakom trenutku, efikasniju razmenu informacija među različitim institucijama i organima, te doprineti kvalitetnom sprovođenju mera.

Izrađen je idejni projekat Elektronska evidencija nasilja u porodičnom kontekstu, kao osnova za razvijanje softvera koji bi omogućio elektronsko evidentiranje slučajeva nasilja u porodici i potencijalnu elektronsku razmenu podataka između nadležnih organa. Izrada ovog softvera je u toku, nakon čega će se pristupiti pilotiranju u odabranim opštinama u AP Vojvodini.

RAZVOJ INOVATIVNIH USLUGA ZA ŽENE KOJE TRPE NASILJE

Uprkos sveobuhvatnom radu na podizanju kapaciteta institucija u pružanju zaštite ženama u situaciji nasilja, od samog početka imali smo razumevanje za to da se žene suočavaju s mnogobrojnim teškoćama i da izlazak iz nasilja i napuštanje nasilne veze nikako nije lako. Nasilje gotovo nikad nije izolovani incident, već je prisutno dugi niz godina pre nego što se prijavi – u više od 50% slučajeva prođe između jedne godine i pet godina. Na odluke o napuštanju nasilne veze utiče mnogo toga: ekonomski razlozi, zabrinutost za sopstvenu sigurnost i sigurnost i dobrobit dece, fizička i psihička iscrpljenost, život u izolaciji, nedostatak informacija o mogućnostima zaštite, nepoznavanje zakona i institucionalnih procedura, nedostatak podrške i nerazumevanje porodice i rodbine, ali i nerazumevanje profesionalaca zašto žene ostaju u nasilnim vezama.

Stoga, pružanje emotivne podrške i razumevanja ženama koje su u situaciji nasilja, te informacija o načinima na koje mogu zaštititi sebe, pravima i načinima na koje mogu prijaviti nasilje, koje obezbeđuju SOS telefoni, izuzetno je važno u podržavanju žena da izađu iz kruga nasilja.

Iako saradnja sa SOS telefonima u AP Vojvodini postoji od samog osnivanja našeg sekretarijata, posebno je intenzivirana tokom sprovođenja projekta u saradnji s pet ženskih nevladinih organizacija: „Centar za podršku ženama” (Kikinda), „...Iz kruga Vojvodina” (Novi Sad) „SOS ženski centar” (Novi Sad) „Ženska alternativa” (Sombor) „Udruženje Roma Novi Bečej – SOS telefon na jezicima nacionalnih manjina” (Novi Bečej).

Zajednički naponi usmereni su na pružanje podrške za uspostavljanje jedinstvenog, besplatnog i dvadeset četiri časa dostupnog broja SOS telefona za žene s teritorije AP Vojvodine, koje su u situaciji nasilja. Cilj nam je da se prevashodno poveća bezbednost žena, pružanjem adekvatnih informacija i podrškom za izlazak iz nasilja, kao i da se žene ohrabre da prijave nasilje i izađu iz nasilne veze.

U nastojanju da se uspostavi jedinstveni SOS telefon, do sada su realizovane sledeće aktivnosti:

- inicirano je i podržano strateško planiranje za zajedničko delovanje SOS telefona na teritoriji AP Vojvodine;
- podržano je osnivanje Mreže SOS Vojvodina;
- obezbeđena je stručna podrška za standardizaciju usluga SOS telefona, u skladu sa Standardima koje je usvojio Savet Evrope;
- sufinansiran je projekat „Uspostavljanje SOS telefona Vojvodina – Unapređivanje usluga pomoći ženama koje su pretrpele nasilje”, kojim je organizovana dvomesečna obuka za nove volonterke SOS telefona, kako bi sve organizacije raspolagale jednakim kvalitetom i kapacitetom usluga;
- obezbeđeni su kompjuteri organizacijama kojima su bili neophodni za rad;
- uspostavljena je saradnja s Telekomom Srbije, čime su obezbeđeni tehnički uslovi za uspostavljanje besplatnog i jedinstvenog broja za teritoriju cele AP Vojvodine;
- broj 0800-10-10-10 besplatan je i dostupan svim ženama s teritorije AP Vojvodine svakog radnog dana u periodu od 10 do 20 časova. Ovu uslugu pružaju edukovane i posvećene volonterke nevladinih organizacija „Centar za podršku ženama” (Kikinda), „...Iz kruga Vojvodina” (Novi Sad) „SOS ženski centar” (Novi Sad) „Ženska alternativa” (Sombor) „Udruženje Roma Novi Bečej – SOS telefon na jezicima nacionalnih manjina” (Novi Bečej), koje čine Mrežu SOS Vojvodina;

Jedinstveni SOS telefon za AP Vojvodinu

– 0800 10 10 10 –

počeo je s radom u oktobru 2012. godine, uz podršku Telekoma Srbija. Telefon je dostupan radnim danima od 10 do 20 časova. SOS telefon je besplatan za sve pozive s fiksnih i mobilnih telefona.

- poseban značaj ove inicijative jeste to što su u Mreži SOS telefona koji pružaju ove usluge i organizacije koje obezbeđuju podršku ženama sa invaliditetom, Romkinjama i ženama iz manjinskih zajednica, koje su izloženi nasilju i koje se suočavaju s višestrukim preprekama za izlazak iz nasilja.

6. PODIZANJE SVESTI JAVNOSTI O NEPRIHVATLJIVOSTI NASILJA

Podizanje svesti javnosti o neprihvatljivosti nasilja nad ženama predstavljalo je sastavni deo aktivnosti na suzbijanju nasilja u porodici.

Počevši od 2009. godine, Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova svake godine sprovodi medijsku kampanju pod slo-

ganom „Hoću da znaš“. Pored televizijskog i radio spota, ta kampanja obuhvatala je i izradu postera i samostojećih figura žene koja trpi nasilje i njihovo postavljanje u javnim prostorima, insitucijama, tržnim centrima.

Medijska kampanja sastojala se iz tri dela i sinhronizovana je s

ciljevima i aktivnostima projekta. Prvi, inicijalni deo, bavi se senzibilizacijom javnosti na fenomen nasilja nad ženama, s posebnim akcentom na borbu protiv najčešćih predrasuda u vezi s njim.

Kampanjom u 2010. godini nastojali smo da ukažemo na to koliko je nasilje rasprostranjeno. Televizijski i radio spot prikaziva-

~~PREDRASUDA: Žena žrtva nasilja u porodici uvek može da napusti nasilnika i tada će nasilje prestati.~~

PORUKA: Zlostavljana žena teško pronalazi izlaz. Za to je potrebna podrška svih nas. Razumeti je - znači podržati je.

~~PREDRASUDA: Žena je sama kriva za nasilje koje trpi, svojim postupcima je prouzrokovala nasilje i zaslužuje da bude kažnjena.~~

PORUKA: Žena nije kriva za nasilje koje trpi.

li su podatke dobijene istraživanjem u AP Vojvodini i ukazuju na dramatične razmere nasilja nad ženama u AP Vojvodini. Porukom „žene nisu brojke, žrtve nisu procenti, nasilje je stvarnost“ nastojali smo da se suprotstavimo predrasudi da nasilje u porodici nije tako učestala pojava.

Iste godine, uz podršku Javnog gradskog saobraćajnog predu-

zeća sprovedi smo akciju, tokom koje su poruke protiv nasilja nad ženama bile u unutrašnjosti deset autobusa, kao i na njima. Postavljanje promotivnih materijala omogućili su nam i Sportsko-poslovni centar Vojvodina, Srpsko narodno pozorište i Železnice Srbije.

U 2011. i 2012. godini, nakon tri godine realizacije projekta i

RAD S DONOSIOCIMA ODLUKA

Uključivanje poslanica i poslanika u aktivnosti sprovođenja Strategije predstavljalo je način da se obezbedi to da se pitanje nasilja nad ženama uvek nalazi visoko na agendi političkih prioriteta u AP Vojvodini, kao i da se poveća informisanost donositeljki i donosioca odluka o nasilju nad ženama. Tokom projekta, organizovan je trening za poslanice i poslanike Skupštine AP Vojvodine i podneseni su izveštaji odborima u Skupštini AP Vojvodine: Odboru za bezbednost i Odboru za ravnopravnost polova.

„Svi poslanici u skupštini su sigurno upoznati sa Strategijom... Takođe, u pogledu svih aktivnosti koje je Sekretarijat realizovao – o svemu tome je podnosio izveštaje, tako da sam siguran da je svaki poslanik upoznat sa svim ovim što radi pokrajinska vlada i da svi podržavaju ovu inicijativu.“ (poslanik u Skupštini AP Vojvodine)

obučених gotovo tri hiljade profesionalki i profesionalaca koji rade na rešavanju slučajeva nasilja nad ženama, fokus kampanje bio je na pružanju podrške u izlasku iz nasilja.

INFORMATIVNI MATERIJALI

S ciljem unapređivanja informisanosti žena o nasilju u porodici, merama zaštite i kontaktima nadležnih institucija, Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova, tokom trajanja projekta, odštampao je pedeset hiljada letaka s navedenim informacijama, na srpskom, mađarskom, rumunskom, rusinskom, slovačkom i romskom jeziku. Leci su kreirani za svaku opštinu posebno i sadržali su kontakte nadležnih institucija od kojih žene mogu zatražiti neposrednu pomoć i zaštitu. Na svim jezicima štampane su i brošure „Stop nasilju nad ženama“, sa informacijama o vrstama nasilja, zakonskoj regulativi u ovoj oblasti, taktikama preživljavanja i ulozi državnih institucija.

Radi promovisanja jedinstvenog SOS broja za AP Vojvodinu, Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova, u saradnji s Mrežom SOS Vojvodina, odštampao je petnaest hiljada promotivnih flajera na srpskom, mađarskom, slovačkom i romskom jeziku.

Publikacija „Ako poznajete nekog ko preživljava nasilje u porodici...” nastala je u saradnji s britanskom ženskom nevladinom organizacijom Against Violence and Abuse-AVA. Publikacija donosi korisne praktične savete u vezi s tim šta možemo da učinimo ukoliko članica naše porodice ili naša prijateljica preživljava nasilje u porodici, na koji način možemo da pružimo pomoć i budemo podrška, kao i šta muškarci mogu da učine u borbi protiv nasilja.

Internet prezentacija HOCUDAZNAS.ORG

S ciljem povećanja dostupnosti informacija u vezi sa zaštitom od nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2009. godine pokrenuta je internet prezentacija **www.hocudaznas.org**. Internet prezentacija prevashodno je namenjena ženama koje se nalaze u situaciji nasilja i posebna pažnja posvećena je njihovoj bezbednosti (postoji opcija za brzo napuštanje, kao i uputstva kako da ne ostaju tragovi u istoriji pretrage).

Sajt sadrži informacije o tome šta je nasilje i vrsta-ma nasilja, ko može biti nasilnik, informacije kako da žene u situaciji nasilja zaštite sebe i koje praktične korake mogu da preduzmu ako trpe nasilje, kao i kako zakon reguliše nasilje u porodici i kome mogu da prijave nasilje. Istovremeno, na sajtu su dostupne osnovne informacije o projektu, svi proizvodi nastali tokom projekta (publikacije, flajeri, televizijski i radijski spotovi), kao i osnovne činjenice o nasilju u AP Vojvodini. Poseban deo sajta predstavlja interaktivna baza učesnica i učesnika s mogućnošću ukrštanja statističkih podataka, čime se dobija statistički prikaz o obukama realizovanim tokom projekta.

PRIJATELJI KAMPANJE

U sprovođenju kampanje „Hoću da znaš“ podršku su nam pružili JGSP Novi Sad, Masel Group, SPC Vojvodina, Železnice Srbije, Srpsko narodno pozorište.

The image shows a screenshot of the website **HOCUDAZNAS.ORG** and two photographs of campaign materials. The website header features the title "DA JE NASILJE VREMENOM SVE ČEŠĆE I SUROVIJE." and a navigation menu. The main content area includes a map of Vojvodina with city names, a "HOĆU DA ZNAŠ" speech bubble, and a "VESTI" section with news items. Below the map is a calendar for April 2013. The bottom section of the website mentions a "MEDICINSKA KAMPANJA". The two photographs show campaign materials: a red poster with the text "Stop nasilju nad ženama!" and a speech bubble saying "HOĆU DA ZNAŠ DA JE NASILJE NAD ŽENAMA ZLOČIN", and a photograph of a public telephone booth with a sign that reads "HOĆU DA ZNAŠ da žena nije kriva za nasilje koje trpi."

7. PREVENCIJA - RAD S MLADIMA

- Bitan deo projekta bio je usmeren na prevenciju budućeg nasilja nad ženama i promenu dominantnih obrazaca ponašanja koje često opravdavaju nasilno ponašanje. Upravo zbog tih razloga, rad s mladima predstavljao je bitan aspekt projekta.
- Godine 2009, organizovan je trening za buduće profesionalce/profesionalke – studente prava, psihologije, pedagogije, socijalnog rada i ostalih, o nasilju u partnerskim odnosima.
- U saradnji sa Autonomnim ženskim centrom i oslanjajući se na njihova iskustva u radu s mladima, tokom 2009. godine organizovan je trening za šesnaest vršnjačkih trenerica i trenera (četnaest devojaka i dva mladića). Edukatorke

i edukatori iskoristili su ovu obuku za sopstveno napredovanje u savladavanju veština vođenja radionica, a zahvaljujući kvalitetnom timskom radu demonstriranom prilikom simulacija vođenja radionica, grupa u celini pokazala je da ima zavidan nivo voditeljskih veština i da je u potpunosti spremna za realizaciju predviđenog programa vršnjačkog učenja. Nakon ovog treninga, usledio je rad ne terenu. Tokom dve godine, organizovano je četrdeset pet treninga o rodnoj ravnopravnosti, rodno zasnovanom nasilju i sprečavanju nasilja, za 986 srednjoškolaca iz četrdeset pet opština.

- Vršnjačke edukatorke i edukatori izradili su vodič za mlade o rodnoj ravnopravnosti i rodno zasnovanom nasilju, koji je odštampan u tira-

„Shvatio sam da nije samo fizičko nasilje loše, nego i svaki drugi vid nasilja. Ovaj projekat menja moj odnos prema lepšoj polovini... Deo znanja stečenog tokom projekta preneo sam svojim drugarima, koji su takođe promenili mišljenje, ali ne samo mišljenje, nego su to preneli na dela.” (srednjoškolac, učesnik treninga)

„Ne jednom nakon treninga, doživela sam da mi se devojke obrate pitanjima koja su u vezi s konkretnim situacijama nasilja u kojima su one same, ili neko njima blizak, a to je, po mom mišljenju, znak da im je trening pomogao.” (učesnica treninga)

žu od sedamsto primeraka (vodič je dostupan i preko Virtuelnog centra za razmenu znanja o suzbijanju nasilja nad ženama <http://www.endvawnow.org>)

- ➔ Srednjoškolke i srednjoškolci, učesnice i učesnici vršnjačke edukacije umreženi su putem društvene mreže Fejsbuk – osnovana je fejsbuk strana „Hoću da znaš”, koja podstiče umrežavanje i deljenje informacija među mladima, učesnicima treninga.
- ➔ Neki od vršnjačkih edukatora/edukatorki su nakon završenih studija nastavili da se bave temom nasilja u partnerskim odnosima, u okviru svoje struke – kao advokati, psiholozi u centru za socijalni rad, volonterke na SOS telefonu i slično.

„Zahvaljujući ovom projektu, upoznao sam se s realnim stanjem, situacijom u kojoj se žene nalaze, ali ne samo žene, nego i celo društvo.” (srednjoškolac, učesnik treninga)

„Više obraćam pažnju na takve situacije u kojima su žene ugrožene i dosta pričam i savetujem ono što na mene stručne osobe prenesu.” (srednjoškolka, učesnica treninga)

8. Četiri godine uspostavljanja sveobuhvatnog sistema za suzbijanje nasilja nad ženama: Glavni nalazi eksterne evaluacije

Najvažnija dostignuća projekta jesu:

- 1) više znanja profesionalki i profesionalaca o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju, kao i o zakonskom okviru i pružanju specijalizovanih usluga ženama žrtvama nasilja, a uz to – više razumevanja profesionalki i profesionalaca za pomenuti problem;
- 2) prošireno znanje žena iz nemarginalizovanih grupa o nasilju u porodici i usluga koje se pružaju u AP Vojvodini;
- 3) prošireno znanje opšte javnosti o istim pitanjima i njihovo bolje razumevanje;
- 4) povećano razumevanje među poslanicama i poslanicima kao donosiocima odluka u AP Vojvodini o implikacijama rodno zasnovanog nasilja;
- 5) povećano razumevanje problema nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja među mladima.

Ovi rezultati najverovatnije će ostati održivi, bez obzira na nastavak projekta.

- Projekat umogome odgovara na potrebe korisnica i korisnika, prvenstveno žena i profesionalki i profesionalaca, zaposlenih u institucijama.
- Projekat je postigao veliku primenu aktivnosti, mnogo kratkoročnih rezultata i priličan napredak u postizanju planiranih dugoročnih rezultata. Promena pojedinih aktivnosti i uvođenje novih, neplaniranih aktivnosti pozitivno je uticala na sveukupni rezultat projekta.

Pošto je izrađen kao alatka za primenu Strategije, projekat je prilično ambiciozan, uzimajući u obzir raspoloživost ljudskih resursa. Međutim, stručnost i posvećenost vodećih partnera i projektnih partnera, razumevanje donatora za kontekst, kao i njihova fleksibilnost i sveukupan napor u pravcu pružanja podrške korisniku sredstava, značajno su pomogli opštoj efektivnosti projekta.

- Među veoma važnim dostignućima, jeste i to da u 15% opština postoje tri različita oblika funkcionisanja saradnje (protokol o saradnji, konferencije slučaja, koordinaciono telo), dok najmanje 28% ima makar jednu formu funkcionalne saradnje koja pokazuje napredak u donošenju efektivnih i efikasnih koordiniranih mera. Međutim, održivost ovih rezultata je nesigurna ukoliko se projekat ne nastavi. Analiza kvalitativnih podataka ukazuje na zaključak da, u ovom momentu, primena koordiniranih mera nije toliko usvojena kao zvaničan institucionalni odgovor već je pod uticajem ličnog učešća i stava uključenih (edukovanih) profesionalki i profesionalaca.
- Dok je projektni tim postigao značajne napore i bio generalno uspešan u informisanju žena iz nemarginalizovanih grupa i opšte populacije, nedostatak aktivnosti javnog informisanja tokom celokupne implementacije projekta (a ne samo u određenom periodu) uticala je na otežavanje njihovog zadatka.

- ➔ Poteškoće u obezbeđivanju pouzdanih i konzistentnih podataka o prijavljenim slučajevima nasilja, pruženim uslugama i preduzetim merama od strane institucija s ciljem okončanja nasilja, tokom procesa evaluacije ukazale su još jednom na važnost završetka uspostavljanja standardizovanog sistema podataka za čuvanje i razmenu podataka prijavljenih slučajeva rodno zasnovanog nasilja.
- ➔ Usled brojnih postignutih rezultata, projekat je veoma uticao na žene kao primarnu grupu korisnica; uticaj se odražava na lokalnom i na pokrajinskom nivou; štaviše, usled napora projektnog tima i uspostavljanja saradnje s državnim institucijama i uticaja na nacionalnu strategiju, realizacija projekta uticaće na žene i na nacionalnom nivou. Održivost podrške pokrajinskih institucija i institucija na nacionalnom nivou u daljim naporima za suzbijanje nasilja nad ženama ima pozitivne tendencije, prvenstveno zbog, uglavnom već uspostavljenog, zakonodavnog okvira (politika).
- ➔ Analiza ukazuje na to da je veoma uticano na profesionalke i profesionalce i njihovu sposobnost da pruže specijalizovane usluge. Takođe, analiza ukazuje i na širok obuhvat projekta (pokriveno je četrdeset pet opština), ali i na činjenicu da u je ovoj fazi implementacije Strategije, iako je to bilo neophodno, bilo i veoma teško uvesti mere praćenja (mentorstvo i monitoring) koje bi obezbedile kvalitetnu podršku primeni stečenog znanja.
- ➔ Projekat takođe ima značajan uticaj na poslanice i poslanike u AP Vojvodini, kao i na omladinu.
- ➔ Projekat pozitivno utiče na lokalne zajednice; međutim, analiza ukazuje na to da je nedostatak sistematičnog rada s donosiocima odluka na lokalnom nivou otežao posvećenost lokalnih samouprava (u smislu planova na lokalnom nivou i budžeta za suzbijanje nasilja nad ženama) i „vlasništva“ nad rezultatima.
- ➔ Najmanji napredak postignut je prilikom: 1) proširivanja znanja o nasilju nad ženama (i razumevanja za to) profesionalki i profesionalaca iz marginalizovanih grupa i u pružanju specijalizovanih usluga tim marginalizovanim grupama; 2) proširivanja znanja žena iz marginalizovanih grupa o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju i dostupnim uslugama. Najveći krivci za to jesu brojne predrasude i nedovoljno razumevanje profesionalki i profesionalaca za pitanja u vezi s diskriminacijom i njenim posledicama, kao i komunikacijske specifičnosti koje treba imati u vidu prilikom dostavljanja informacija različitim marginalizovanim grupama žena. Stoga, činjenica da posebna pažnja treba da se obrati na pitanje marginalizovanih žena, jeste i najvažnija lekcija naučena u ovom projektu.

Konačno, projekat je jedinstven u Republici Srbiji, ali i u regionu zapadnog Balkana, kako po obimu, tako i prema holističkom/integralnom pristupu. Takvo sistematično jačanje kapaciteta profesionalki i profesionalaca, u kombinaciji sa istraživanjem i informisanjem žena, kao i javnosti uopšte, uz povećavanje razumevanja pojma nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja među poslanicama i poslanicima i među omladinom, do sada nije bilo realizovano u Republici Srbiji. Stoga, projekat u celini predstavlja primer dobre prakse, koji se može koristiti u

daljem suzbijanju nasilja nad ženama. Nadalje, projekat je rezultirao ključnim i važnim lekcijama, te dobrim praksama na lokalnom nivou, koje treba uzeti u obzir prilikom dalje implementacije.

Konačno, zahvaljujući sistemskom pristupu i širokom obuhvatu ciljnih grupa, projekat je moguće stalno ponovo ponavljati i primenjivati: veoma lako se može ponovo primeniti na različite nivoe, u različitim okruženjima i na raznovrsne ciljne grupe; takođe, može se ponovo primeniti i parcijalno, a i u celosti.

9. PRIMER DOBRE PRAKSE

GRAD ZRENJANIN - primer inovacija u funkcionisanju sistema na lokalnom nivou

Grad Zrenjanin prepoznat je kao specifičan i – u izvesnim aspektima – inovativan model funkcionisanja sistema lokalnih institucija, koji, i pored izvesnih manjkavosti, pokazuje dobru praksu. Ovaj primer može da posluži kao model koji se može ponovo primeniti i u drugim opštinama. Specifičnost se vidi u posvećenosti i entuzijazmu senzibilnih pojedinaka i pojedinaca koji zasigurno stvaraju snažan temelj za dugoročnu promenu.

U Zrenjaninu se primenjuju *konferencije slučajeva* – jedan od modela uspostavljanja saradnje koji je promovisan u projektu. *Konferencije slučajeva* podrazumevaju sedmične sastanke predstavnika Prekršajnog suda, tužilaštva, centra za socijalni rad i policije, na kojima se razmatraju svi potencijalni slučajevi porodičnog nasilja koji su prijavljeni tokom prethodne sedmice i na kojima se donosi odluka o merama koje treba preduzeti i o tome koje postupke zaštite treba pokrenuti u svakom konkretnom slučaju, a po potrebi, razmatraju se i

oni slučajevi koji su već procesuirani. Oformljeno je i neformalno lokalno koordinaciono telo, nakon obuke sprovedene u okviru projekta. Ovo telo čine predstavnice i predstavnici Prekršajnog suda, tužilaštva, centra za socijalni rad i policije. Mada saradnja postoji i koordinacija funkcionise, protokol o saradnji nije formalno potpisan. Podrška ostalih političkih aktera izostaje i ne postoji ni strateški ni akcioni dokument za suzbijanje nasilja nad ženama, niti postoje posebna sredstva iz budžeta za tu namenu. S druge strane, činjenice govore o uspehu: povećan je broj prijava nasilja, kao i broj rešenih slučajeva, a uvedene su i određene inovativne mere: osnovan je Fond za podršku ženama žrtvama nasilja u porodici. Novac se dobija od kazni (oportuniteta) koje su usmerene iz tužilaštva. Sredstvima upravlja lokalni centar za socijalni rad, koji ih koristi kao finansijsku pomoć žrtvama nasilja. Poseban kvalitet i specifičnost modela rada u Zrenjaninu jeste to što je određena posebna osoba, poseban zamenik javnog tužioca zadužen za koordinaciju rada institucija i vođenje sedmičnih sastanaka (predmete porodičnog nasilja rade svi zamenici tužioca) i poseban prekršajni sudija za nasilje u porodici.

Ovakav pristup omogućuje specijalizaciju profesionalki i profesionalaca, te svakako pojačava senzibilisanost za temu rodno zasnovanog nasilja i utiče na opštu efikasnost sistema.

Ilustracija efikasnosti ogleda se i u nepisanom, ali funkcionalnom protokolu saradnje, prema kojem komandir Policijske ispostave Zrenjanin ima informacije o svim slučajevima nasilja, prima informacije od drugih sistema i prenosi ih predstavnicima i predstavnicama tužilaštva, centra za socijalni rad i Prekršajnog suda. Policijska uprava Zrenjanin interno vodi posebnu evidenciju o slučajevima nasilja nad ženama, iako nisu u formalnoj obavezi da to čine. Akteri koji su ključni za prvo reagovanje na pojavu nasilja, centar za socijalni rad i policija, uspostavili su dogovor o saradnji, kojim jedni druge obaveštavaju – policija po potrebi zove kada su žrtve nasilja maloletna deca ili kada je potreban smeštaj u sigurnoj kući i sl. Za ovo takođe ne postoji pisana procedura, već samo interno saglasje o najboljem načinu postupanja. U Zrenjaninu postoji i sigurna kuća. Ovaj grad ima jaku žensku organizaciju *ZEC (Zrenjaninski edukativni centar)*,

koja je nedavno razvila uslugu SOS telefona za žene (uključujući i žene žrtve nasilja). *ZEC* ima uspostavljen dogovor o saradnji sa zamenikom tužioca o uzajamnom radu sa ženama koje su prijavile nasilje i koje su u procesu krivičnog postupka. Ostale ženske organizacije još uvek nisu čvrsto povezane s drugim akterima lokalnog sistema za suzbijanje nasilja nad ženama. Zdravstvene institucije na lokalnom nivou označene su kao slabija karika sistema, ali su vidljivi naponi da se definišu aktivnosti i odgovornosti zdravstvenih radnika i saradnika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti prilikom javljanja žene koja je pretrpela nasilje. Profesionalke i profesionalci iz drugih sistema ukazuju na to da je potrebno senzibilisati i uključiti medicinsko osoblje. Lokalno koordinaciono telo počelo je da radi na rešavanju ovog „uskog grla”.

Uključenost škola i njihova potporna uloga u unapređivanju sistema za suzbijanje nasilja nije ujednačena. Škole koje su uključene u UNICEF program „Škola bez nasilja” aktivno sarađuju sa ostalim sistemima na lokalnom nivou i postupaju po protokolu.

10. SLEDEĆI KORACI

- ➔ Izrada nove strategije protiv nasilja nad ženama, a za zaštitu od nasilja u porodici;
- ➔ Priprema dokumenta o načinima ekonomskog osnaživanja žena koje su pretrpele nasilje;
- ➔ Razvoj posebnog programa za ranjive grupe žena;
- ➔ Dalja izgradnja kapaciteta profesionalki i profesionalaca u oblasti zaštite od nasilja u porodici;
- ➔ Ciljana podrška lokalnim samoupravama u razvoju protokola i koordinirane akcije zajednice u deset opština;
- ➔ Dalji razvoj jedinstvenog sistema evidencije slučajeva i praćenje institucionalnog odgovora na nasilje u porodici putem pilotiranja softvera;
- ➔ Konsultativna podrška centrima za socijalni rad iz četrdeset pet opština u AP Vojvodini u organizaciji konferencija slučajeva;
- ➔ Obezbeđivanje podrške ženskim nevladinim organizacijama radi primene standarda kvaliteta u uslugama koje pružaju kao odgovor na nasilje nad ženama.

DUGOROČNI CILJ: Smanjiti nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini

KRATKOROČNI CILJ 1:

Profesionalci/profesionalke u svim relevantnim institucijama i organizacijama u najmanje 30% opština na teritoriji AP Vojvodine sprovode delotvorne, efikasne i koordinirane mere za prevenciju rodno zasnovanog nasilja do kraja 2012. godine.

organizovano 135 seminara, putem kojih je 1.235 profesionalaca/profesionalki završilo obuku o nasilju i institucionalnoj zaštiti, 990 o konferenciji slučaja, a 1.043 o koordiniranoj akciji

567 pravnih profesionalaca/profesionalki i policajaca/policajki upoznato je s karakteristikama nasilja u porodici i zakonskom regulativom u oblasti suzbijanja nasilja

488 obučenih profesionalaca/profesionalki (CSR, NVO, zdravstveni centri) iz četrdeset pet opština AP Vojvodine završilo je naprednu edukaciju o pružanju specijalizovanih usluga ženama koje su preživele nasilje

trideset šest budućih profesionalaca/profesionalki završilo je edukacije o rodno zasnovanom nasilju

NVO aktivisti/aktivistkinje iz trinaest opština obučeni su u pogledu pitanja nasilja u porodici, rodno zasnovanog nasilja i ljudskih prava žena (posebno ljudskih prava žena iz ugroženih grupa)

organizovana su dva treninga za predstavnike/predstavnice NVO koje zastupaju interese ranjivih grupa žena

realizovano je istraživanje sudske prakse u oblasti rodno zasnovanog nasilja, u okviru kojeg su analizirani podaci iz 303 sudska i 303 tužilačka predmeta i objavljena publikacija Krivičnopravni odgovor na nasilje u porodici u AP Vojvodini

formirana je mreža SOS telefona Vojvodine i uvedena jedinstvena SOS linija, dostupna radnim danima od 10 do 20 časova

KRATKOROČNI CILJ 2:

Za 30% povećan je broj žena koje su preživele nasilje (uključujući i žene iz ranjivih grupa) koje koriste usluge u četrdeset pet opština u AP Vojvodini do kraja 2012. godine.

sprovedeno je istraživanje o učestalosti i posledicama nasilja u porodici i o kvalitetu i pristupačnosti specijalizovanih usluga i objavljena publikacija *Nasilje u porodici u Vojvodini*

pripremljeno je 35.000 letaka, 8.000 brošura i 450 nosača letaka (na srpskom, mađarskom, slovačkom, rumunskom, rusinskom i romskom jeziku) i distribuirano po opštinama AP Vojvodine; leci su rađeni za svaku opštinu i sadržali su kontakt-podatke relevantnih institucija koje u datoj opštini rade na prevenciji i zaštiti od nasilja

internet stranica www.hocudaznas.org, postavljena i predstavljena javnosti 26.11.2009. na pres-konferenciji, sadrži praktične informacije o zaštiti od nasilja, pristupu relevantnim institucijama, materijale za medije, publikacije, kao i bazu podataka o učesnicima/učesnicama projekta i o obukama

organizovane su tri godišnje kampanje za podizanje svesti o rodno zasnovanom nasilju, pod sloganom *Hoću da znaš* (2009, 2010, 2011); napravljena su tri TV i tri radio spota, a izrađeni poster i lifleti postavljeni su u javnim prostorima i javnom prevozu

održana je konferencija o stanju u oblasti suzbijanja rodno zasnovanog nasilja 2010. godine u Somboru, sa 74 učesnika/učesnice iz četiri opštine

razvijen je protokol za postupanje insititucija u slučajevima nasilja u porodici organizovano je četrdeset pet pripremni sastanaka i dvadeset tri konferencije slučajeva organizovano devet okruglih stolova za razmenu iskustva tokom 2009. i 2010. godine, za ukupno 221 učesnika/učesnicu 129 profesionalaca / profesionalki učestvovalo je na konsultativnim sastancima za razvoj koordinirane akcije u tri odabrane opštine, a 246 profesionalaca / profesionalki učestvovalo je na okruglom stolu koji je imao dva ciklusa: razmenu prakse (160 učesnika/učesnica) i rešavanje slučajeva nasilja (86 učesnika/učesnica) organizovane aktivnosti razmene iskustva: četiri konsultativna sastanka i jedan okrugli sto	sprovedeno je istraživanje o praksi vođenja posebne evidencije i dokumentacije o žrtvama nasilja u porodici koje se institucijama obraćaju za pomoć multisektorska radna grupa, od četrnaest profesionalaca/ profesionalki, izradila je predlog jedinstvene evidencije relevantnih službi (centar za socijalni rad, policija, zdravstvene ustanove, tužilaštvo, sudovi) o prijavljenim slučajevima nasilja u porodičnom kontekstu, koji podrazumeva uspostavljanje elektronske razmene podataka između službi izrađen je idejni projekat Elektronska evidencija nasilja u porodičnom kontekstu, kao osnova za razvijanje softvera koji bi omogućio elektronsko evidentiranje slučajeva nasilja u porodici i potencijalnu elektronsku razmenu podataka između nadležnih organa - izrada softvera u toku	održan je okrugli sto u Beogradu „Ka Evropi - Predlog modela jedinstvene baze podataka o prijavljenim slučajevima nasilja u porodici“ dvanaest centara za socijalni rad opremljeno je kompjuterima, a dva laptop računara dodeljena su SOS telefonima svake godine rađeni su godišnji monitoring i evaluacija projekta organizovan je godišnji pregled projekta i planiranje aktivnosti podneta su dva izveštaja Vladi AP Vojvodine o nasilju i preduzetim merama za otklanjanje rodno zasnovanog nasilja u pokrajini redovno je sprovedena godišnja revizija projekta sprovedena je spoljna evaluacija projekta
--	---	---

Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova učestvovao je na konferencijama Mreže protiv nasilja i predstavljao rezultate analizirano je izveštavanje medija o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju organizovane su četiri pres-konferencije predstavnici/predstavnice Pokrajinskog sekretarijata za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova aktivno su učestvovali na javnom slušanju koje je organizovao Odbor za ravnopravnost polova Skupštine Republike Srbije na temu „Uloga medija u borbi protiv nasilja nad ženama“ izrađeni su medijska strategija i infomaterijal za medije	sedam poslanika/poslanica prisustvovalo je treningu o nasilju u porodici u AP Vojvodini podneta su dva izveštaja Odboru za bezbednost i Odboru za ravnopravnost polova Skupštine AP Vojvodine organizovan je trening za šesnaest vršnjačkih trenera/trainerica (četrnaest devojaka i dva mladića) organizovano je četrdeset pet treninga o rodnoj ravnopravnosti, rodno zasnovanom nasilju i sprečavanju nasilja za 986 srednjoškolaca iz četrdeset pet opština u AP Vojvodini odštampano 700 primeraka vodiča za mlade o rodnoj ravnopravnosti i rodno zasnovanom nasilju	srednjoškolci/srednjoškolke, učesnici vršnjačke edukacije, umreženi su putem Fejsbuka; formirana Fejsbuk strana <i>Hoću da znaš</i>, koja podstiče umrežavanje i deljenje informacija među mladima, učesnicima/učesnicama treninga osnaženi vršnjački edukatori/ edukatorke osmislili su aktivnosti za sledeći projektni ciklus; nastao je i novi projekat <i>Vršnjačkom edukacijom do ravnopravnosti u partnerskom odnosu</i>, koji je finansijski podržao Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu
--	---	--

